

Romain Rolland (1866 – 1944): Petr a Lucie (1920)

Příběh se odehrává od středečního večera 30. ledna do Velkého pátku 29. března 1918

Petr zapadl do hlubin metra. Neurvalý a horečnatý dav. Petr stál u dveří zaklíněný v mase lidských těl a sdílel s nimi těžký vzduch, který jim vycházel z úst, sledoval, ale nevnímal černé dunící klenby, po nichž klouzaly zářící zřítelnice vlaku. V duši měl stejné temno, stejné ostré a trhavé záblesky. Dusil se pod zvednutým límcem kabátu, paže měl přilepené k tělu a rty semknuté, čelo zvlhlé potem a chvílemi, když se dveře vozu otevřely, zchlazené závanem zvenčí. Snažil se nevidět, snažil se nedýchat, snažil se nemyslet, snažil se nežít. Srdce toho osmnáctiletého mladíka, ještě skoro dítěte, bylo plné temné beznaděje. Nad ním, nad tmou tunelů, té krysí díry, kterou uhánělo kovové monstrum napěchované lidskými troskami, byla Paříž, sníh, mrazivá lednová noc, zlý sen života a smrti – válka.

Válka. Zabydlela se tu už před čtyřmi roky. Těžce doléhala na jeho dospívání. Zaskočila ho právě v té duševní krizi, kdy mladík rozrušený probuzením smyslů znepokojeně objevuje kolem sebe surové zaslepené ničivé síly života, kterým je vydaný napospas, i když se o život neprosil. A pokud má jemnou povahu, citlivé srdce a křehké tělo jako Petr, cítí hnus a děs (a netroufá se s tím nikomu svěřit) z krutosti, ohavnosti, absurdit pudu množení a požívání – z té svině, jejíž hostinou je vlastní vrh. – V každém chlapci mezi šestnácti a osmnácti roky je trochu z duše Hamleta. Nechtějte po něm, aby chápal válku! (To se hodí pro vás, otrlejší!) Už tak má dost co dělat, aby pochopil život a odpustil mu. Obvykle se uchyluje ke snění a umění, dokud si nezvykne na své ztělesnění a dokud kukla nedokončí svou úzkostnou proměnu z larvy v motýla. Vždyť v tom zmateném období dozrávání potřebuje klid a soustředění! (...)

Ponořil se s ujíždějícím vlakem do tmy a zavřel oči...

Když je zase otevřel, stála pár kroků od něj za hradbou dvou cizích těl nějaká mladá dívka, která právě nastoupila. Nejprve viděl jenom její jemný profil ve stínu kloboučku, blondatý pramen vlasů na pohublém obličejí, skvrnku světla na půvabné tváři, jemnou linii nosu a našpulených rtů, i pootevřená ústa ještě rozechvělá spěchem. Brankou jeho očí mu vstoupila do srdce, vstoupila celičká; a branka se zavřela. Venkovní zvuky umlkly. Ticho. Mír. Byla tu. (...)

Na další stanici obrovský nával. Lidé se s povykem cpali do beztak už plného vagonu. Petra postrkovala a unášela vlna těl. Nad tunelem, nahore ve městě, tlumené výbuchy. Souprava se opět rozjela. V tom okamžiku se jakýsi vyděšený muž, který šel dolů do stanice a rukama si zakrýval tvář, skutálel ze schodů. Ještě stihli zahlédnout, jak mu mezi prsty teče krev... A znovu tunel a tma... Ve vagonu zděšený pokřik: „Bombardéry! Němci přilítli!“ V tom hromadném rozrušení se masa lidí slila v jednu hmotu a Petrova ruka se chytla jiné, která se ho dotýkala. A když zvedl zrak, uviděl, že je to Ona.

Nesnažila se ruku uvolnit. Na stisk jeho prstů odpověděly ty její trochu křečovitým zachvěním a pak se mu, měkké a horké, bez hnutí poddaly. A tak tam stáli v tom ochranném přítmí a jejich ruce se tulily k sobě jako dvě holátka v jednom hnízdě, teplem dlaní procházela krev z jejich srdcí a slévala se v jediný proud. Nepromluvíli ani slovo. Vůbec nic nenaznačili. Ústy se téměř dotýkal té kadeře na tváři a lalůčku ucha. Nedívala se na něho. Na přespříští stanici se mu vyprostila a Petr ji nezadržel, proklouzla tlačenicí a vystoupila, aniž ho viděla. (...)

Petr Aubier bydlel u rodičů poblíž parčíku de Cluny. Jeho otec byl soudce; bratr, o šest let starší, se nechal naverbovat hned zkraje války. Slušná měšťánská rodina, veskrze francouzská, řádní, oddaní občané s humánním cítěním, kteří se nikdy neopovážili samostatně uvažovat a dost

pravděpodobně je ani nenapadlo, že se to vůbec dá. Soudce Aubier měl hluboký smysl pro čest a vysoké představy o poslání svého úřadu; jako vrcholnou urážku by rozhořčeně odmítl i jen stín podezření, že by jeho rozhodnutí mohly diktovat i jiné zřetele než spravedlnost sama a hlas jeho svědomí. Avšak hlas svědomí nikdy nepromluvil (nebo spíš ani nešpitl) proti vládě. To svědomí se už jako úřednické narodilo. Uvažovalo v závislosti na státu, sice proměnném, zato neomylném. (...)

I v téhle rodině, jak tomu bývá často, byla vzájemná náklonnost silná, avšak důvěrnost žádná. Copak je možné, aby jeden druhému volně sděloval své myšlenky, když se každý z nich vyhýbá pohledu do vlastního nitra? Ať už člověk cítí cokoli, uvědomuje si, že je třeba zachovávat jistá dogmata; a pokud to vadí, když jsou dogmata natolik nenápadná, že se drží v daných mezích (což v zásadě platí pro dogmata víry), což teprve, když si osobují právo plést se do života a celý ho řídit, tak jak to dělají naše světská a obecně závazná dogmata! A pak si zkuste zanedbat vlastenecké dogma! (...)

V pařížských ulicích Petr dlouho marně hledá půvabnou dívku z metra. Pak ji potkal u jednoho z mostů: v podpaží si nesla desky na výkresy. Pohledy obou mladých lidí se protuly, ale než se Petr odhodlal dívku oslovit, zmizela mu za rohem. O týden později se Petr prochází v oblíbené Lucemburské zahradě.

Hleděl do písku pod nohama a najednou ucítil, že ho ovanul něčí úsměv jako závan křídel holuba, který prolétl kolem. Otočil se a zjistil, že ji právě minul. A přesně v tu chvíli ona za chůze obrátila hlavu a s úsměvem se na něho zadívala. A tak už neváhal, šel k ní a s jakýmsi mladistvým nadšením téměř otvíral náruč, tak přirozeně, jak přirozeně na něj počkala. Ani trochu se neomluvil. Necítili žádné rozpaky. Připadalo jim, že pokračují v započatém hovoru.

„Jsem vám k smíchu,“ řekl, „a právem!“

„Ale já se nesměju.“ (Hlas měla jako krok, veselý a svižný.) „To vy jste se smál; já se smála, když jsem vás tak viděla.“

„Opravdu jsem se smál?“

„Smějete se i teď.“

„Teď už vím proč.“

Nezeptala se ho, proč vlastně. Šli spolu. Byli šťastní. (...)

(Byli blízko Medicejské fontány, kterou dělníci právě zakrývali plachtou, aby ji chránili před bombami.)

Zítřek je opět zastihl, jak sedí u fontány. A také další zítřky. Pěkné počasí přálo těm kratičkým schůzkám, každý den o něco méně krátkým. Oba si nosili svačinu, protože je těšilo si ji vyměňovat. Petr teď čekával před vchodem do Muzea. Chtěl vidět její práce. I když na ně nebyla pyšná, nenechala se prosit a ukázala mu je. Byly to zmenšené reprodukce slavných pláten nebo i jen jejich fragmentů, tu nějaká skupinka, figura, poprsí. Na první pohled to nebylo zlé, jen hodně nedbalé. Tu a tam přesné a pěkné tahy štětcem, avšak hned vedle školácké chyby, které prozrazovaly nejen základní neznalost, ale i jakousi naprosto bezstarostnou lhostejnost k tomu, co si kdo o tom pomyslí. „No co! Docela to ujde!“

Lucie říkala názvy reprodukováných děl. Ale Petr je znal velmi dobře. Tvář se mu chmuřila zklamáním. Lucie vycítila, že není spokojený; ale našla odvahu ukázat mu všechny obrázky – a ještě tenhle... No nazdar...! Ten je nejhorší ze všech! Lucii však neopouštěl její posměšný úsměv; patřil stejně tak jí jako Petrovi; ani v nejmenším si nechtěla připustit, že by ji jeho reakce mrzela. Petr se držel, aby nic neřekl. Ale nakonec toho bylo na něj až příliš. Ukázala mu kopii jednoho Raffaella Santiho.

„Ale vždyť ty barvy jsou úplně jiné!“ namítl.

„No, žádný div!“ řekla. „Já ten obraz nikdy neviděla. Vycházela jsem z fotky.“

„A to vám na to nikdo nic neřekne?“

„Kdo? Zákazníci? Ti taky v životě neviděli originál... A pak, i kdyby ho viděli, zas tak důkladně to nezkoumají! Červená nebo zelená nebo modrá, poznají jen základní barvy. Někdy mívám barevnou předlohu, ale stejně si barvy pozměňuju... Vidíte, třeba tady...“ (Ukazovala mu jednoho z Murillových andělů.)

„Vám to tak připadá lepší?“

„To ne, ale bavilo mě to... A pak, bylo to jednodušší... A vlastně je mi to fuk. Hlavně že se to prodává...“

Jen to tak fanfarónsky uzavřela, sebrala mu všechny ty omalovánky a vybuchla smíchy.

„Tak co? Že je to ještě mizernější, než jste si představoval?“

Se smutkem v hlase se zeptal:

„Ale proč takové věci děláte?“

Hleděla na jeho zděšenou tvář se shovívavým, mateřsky ironickým úsměvem: tenhle milý měšťanský synek, který to měl v životě tak snadné, vůbec nechápe, že člověk musí někdy slevit, aby...

Zeptal se znovu:

„Proč? Řekněte mi, proč vlastně?“

(Tvářil se zahanbeně, jako by tím patlalem byl on sám... Hodný chlapeček! Nejraději by mu dala pusu... pěkně způsobně, na čelíčko.)

Odpověděla mírně:

„No přece, abych měla z čeho žít.“

Úplně ho to vzalo. Něco takového ho ani nenapadlo.

„Život je složitý,“ pokračovala lehkým a posměšným tónem. „Předně je třeba jíst, jíst každý den. Večer se najíme a druhý den musíme jíst zase. A člověk potřebuje oblečení. Musí si vzít něco na sebe, na hlavu, na ruce i na nohy. To je nějakých věcí!“ A taky musí všechno zaplatit. Život je samé placení.“

Teď poprvé si všiml toho, co zatím unikalo krátkozrakosti jeho lásky: obyčejného, trochu vypelichaného kožíšku, poněkud obnošených botek, známek chudoby, které dokázala zakrýt vrozená elegance malé Pařížanky. A zabořilo ho u srdce.

„Ach, a nemohl bych vám... nemohl bych vám nějak pomoci?“

Trochu se odtáhla a zrudla:

„To ne, ne,“ hlesla podrážděně; „to nepřipadá v úvahu. Ani náhodou... Nepotřebuju...“

„Ale mně by to udělalo velkou radost!“

„Ne... Už ani slovo. Nebo přestaneme být přáteli...“ (...)

„Dobrá... Jen ještě slovíčko... Přece jen bych rád věděl... Řekněte mi, a prosím, neurazte se... Jste, momentálně, trochu v nouzi?“

„Ne, ne, předtím jsem to řekla, protože občas bývaly i zlé chvíle. Ale teď už je líp. Maminka si našla práci, dobře ji tam platí.“

„Vaše matka pracuje?“

„Ano, v jedné továrně na municí. Dostává dvanáct franků denně. To je spousta peněz.“

„V továrně! Ve válečné továrně!“

„Ano.“

„Ale to je strašné!“

„To tedy je. Ale musí se brát, co se nabízí.“

„Lucie, a co vy, co kdyby vám nabízeli...?“

„Já, jak vidíte, vyrábím ty mazanice... No, takže už chápete, že dělám dobře, když se živím kýčářinou!“

„Ale kdybyste potřebovala vydělat peníze a nebyla jiná možnost, než pracovat v některé z těch fabrik, kde se vyrábí granáty, šla byste tam?“

„Kdybych si potřebovala vydělat peníze a nebyla jiná možnost?... Ale no ovšem! Běžela bych tam!“

„Lucie! Uvědomujete si, co se tam dělá?“

„O tom já nepřemýšlím.“

„Všechno, co působí utrpení, co zabíjí, ničí, pálí, co mučí lidi, jako jste vy, jako jsem já...“

Zakryla si dlaní ústa, aby mu naznačila, že má zmlknout.

„Já vím, vím tohle všechno, ale nechci na to myslet.“

„Vy na to nechcete myslet?“

„Ne,“ řekla.

A po chvíli dodala:

„Žít se musí... Když člověk myslí, už nežije... A já chci žít, prostě chci. Když budu nucená, abych mohla žít, dělat to nebo něco jiného, mám se snad kvůli tomu či onomu trápit? (...) Chtěla bych...“ (zaváhala), „chtěla bych trošičku štěstí...“

(Jeden druhého se teď skoro dotýkali.) (...)

Jednou či dvakrát týdně se Luciina matka zdržela v továrně na noční směnu. Ty noci Lucie, aby nebyla v pusté čtvrti sama, spávala v Paříži u kamarádky. Nikdo ji nehlídal. Zamilovaný pár využíval té volnosti a trávil část večera spolu; občas si zašli na skromnou večeři do některé hospůdky. Jednou večer, v polovině března, zrovna když po jídle vyšli ven, zaslechli letecký poplach. Schovali se v nejbližším krytu jako před lijákem a nějakou dobu se bavili pozorováním lidí kolem sebe, s nimiž je svedla náhoda. Nikdo sice neoznámil konec poplachu, ale nebezpečí se zdálo být daleko nebo snad už odvrácené, a tak se Lucie s Petrem vydali znovu na cestu, protože nechtěli dorazit domů příliš pozdě. Šli temnou úzkou uličkou u kostela Saint-Sulpice a vesele si povídali. U vjezdových vrat minuli stojící drožku; kůň i kočí dřímali. Byli od nich na dvacet kroků na protějším chodníku, když se všechno kolem otrásl: oslňující rudé světlo, hromový rachot, déšť vytrhaných střešních tašek a roztrášených oken. Přitiskli se ke zdi ve výklenku domu, který tu výrazně vyčníval do ulice, a pevně se objali. Ve světle záblesku spatřili ve svých očích lásku i zděšení. Pak, v nastalé tmě, Luciin hlas zaprosil:

„Ne! Já ještě nechci!“

A Petr ucítil na rtech její náruživá ústa. Stáli v temné ulici a chvíli se. Pár kroků od nich vyběhli z domů nějací lidé a vytahovali z trosek drožky umírajícího kočího. Prošli blízko kolem nich; z nešťastníka se řinula krev. Lucie s Petrem ztuhli v tak těsném objetí, že když se zase vzpamatovali, připadalo jim, jako by se k sobě tiskli nazí. Uvolnili stisk rukou i rtů, které jako kořeny vpíjely milovanou bytost. A oba se roztrásli.

„Pojďme domů!“ hlesla Lucie, kterou zachvátila jakási posvátná hrůza.

A táhla ho pryč. (...)

„Lásko!“ vydechli současně.

Znovu se zastavili.

„Kdy budu tvůj?“ řekl Petr.

(Neodvážil se zeptat: „Kdy budeš má?“)

Lucii to neušlo a došlo jí to.

„Miláčku,“ řekla, „už brzy! Nepospíchej na nás! Určitě to nechceš víc než já...! Jen to tak nechme ještě nějaký čas... Je to krásné...! Ještě do konce měsíce!“

„Do Velikonoc?“ zeptal se.

(Toho roku připadaly Velikonoce na poslední březnový den.)

„Ano, do Vzkříšení.“

„Ale,“ vzdychl Petr, „před Vzkříšením je přece smrt.“

„Psst!“ zapečetila mu ústa polibkem.

Uvolnili objetí.

„Dnes večer jsme se zasnoubili,“ prohlásil Petr.

Šli tmou, zavěšení do sebe, a tiše plakali láskou. Pod nohama jim křupaly střepy skla a dlažba krvácela. Jejich lásku obklopovala smrt a noc. (...)

Romain Rolland, Petr a Lucie, Praha 2017, s. 5 – 15, 28 – 29, 34 – 40, 71 – 73. Přeložila Alexandra Pflimfová.

Poznámky a vysvětlivky:

Aubier [obje]; **de Cluny** [dø klíny]; **dogmata** – tvrzení označená církví – a v přeneseném slova smyslu i jinou autoritou – jako nezpochybnitelné pravdy (Bohem zjevené); **fanfarónsky** – chlubitě a lehkomyšlně; **Medicejská** [medičejská] **fontána** – proslulá pařížská fontána ze 17. století; **Murillovi** [muriljovi] **andělé** – časté náměty španělského barokního malíře Bartoloméa Estebana Murilla; **Raffael Santi** – italský renesanční malíř; **Saint-Sulpice** [sensilspis]; **Vzkříšení** – křesťanská bohoslužba oslavující vzkříšení ukřižovaného Ježíše Krista: po Velikonoční vigílii na počátku noci po Bílé sobotě následuje slavnost Zmrtvýchvstání o Velikonoční neděli; **zřítelnice** – zornice, oční panenka.

Romain Rolland: Petr a Lucie: poznámky k interpretaci

Novela je postavena na **kontrastu** upřímné lásky dvou mladých lidí a smrtonosné války (podobně jako když se Shakespeareovi Romeo a Julie milují na pozadí hlubokého nepřátelství svých rodů). **Válka** – zde vedená z dálky a vlastně ze vzduchu – tu má charakter nevyzpytatelné **osudovosti** (díky ní se oba mladí lidé seznámí a jejím zásahem také zahynou). Příběh je zasazen do konkrétní **historické situace**, kdy v posledním válečném roce Německo poté, co nová, komunistická vláda v Rusku z války vystoupila, vrhlo všechny své síly do finálního útoku na západoevropské frontě. Protagonisté příběhu jsou vlastně tři: kromě **Petra a Lucie** ještě **autor sám**, který děj i komentuje (zpravidla v závorkách). Rolland tu ovšem vystupuje v sebekritickém duchu: svůj pacifismus projektuje do Petrových postojů, ale zároveň nezakrývá, že Petr a jeho rodiče jsou opatrní lidé, kteří jen málo vědí o skutečném životě většiny společnosti. Dav lidí živících se rukama a žijících ze dne na den reprezentují Lucie a její matka – povšimněme si, že na rozdíl od Petrovy rodiny není v novele zmíněno jejich příjmení.

Zatímco **Petr** jen pozvolna hledá cestu ze své sociální bubliny, **Lucie** má mnohem aktivnější přístup k životu – to je dáno také její vrozenou predispozicí k mateřství; v jejím vztahu k Petrovi se mísí zamilovanost mladé dívky s mateřsky ochranným pudem.

Silným místem příběhu je debata nad tím, jak si Lucie a její matka obstarávají obživu. Válka tlačí lidi k tomu, aby zredukovali své potřeby na pouhé **přežívání**, zbavené pseudointelektuálního moralizování – cítíme ovšem, že pro Lucii a její blízké tohle platí i v době míru, neboť chudí lidé jsou tísněni sociálními poměry i tehdy, když zbraně mlčí (*Když budu nucená, abych mohla žít, dělat to nebo něco jiného, mám se snad kvůli tomu či onomu trápit?*). V souvislosti s válkou ovšem Rolland sahá až k vyjadřování silně ovlivněnému Zolovým **naturalismem** (*Petr... cítí hnus a děs... z krutosti, ohavnosti, absurdit pudu množení a požívání – z té svině, jejíž hostinou je vlastní vrh.*).

Rolland od počátku udržuje **dynamiku děje** (někdy i úsečným vyjadřováním: *Venkovní zvuky umlkly. Ticho. Mír. Byla tu.*). Jak ovšem příběh Petra a Lucie spěje k vyvrcholení, narůstá jeho **symbolický charakter v ději i dialozích**; Rolland obojí zdůrazňuje **metaforičností řeči** (*Šli tmou, zavěšení do sebe, a tiše plakali láskou. Pod nohama jim křupaly střepy skla a dlažba krvácela. Jejich lásku obklopovala smrt a noc.*). Oba mladí lidé se rozhodnou, že svou první intimní zkušenost prožijí o velikonoční noci, která je spojena s oslavou nového života. Tak jako Ježíš svým vzkříšením ukázal lidstvu naději na věčný život, tak také mladá dvojice se hodlá svou naplněnou láskou **vykoupit** ze zotročující moci války. Válka je však natolik nevyzpytatelná, že zasáhne s neodolatelnou krutostí: Rolland to vše konstatuje v poslední větě novely – již bez dalšího komentáře, čímž výmluvně vybídne čtenáře, aby o smyslu příběhu uvažoval sám.

<https://divadlorb.cz/repertoar/petr-a-lucie/#gal-19696-15>
<http://masereel.org/illustbcher/1920-rolland-pierre-et-luce/>